

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

УДК 343

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ МЕДИКО-БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Левченко А.С.

Полтавський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України

В даній статті розглядається проблематика призначення та проведення комплексної експертизи. Автор розглядає дане питання на прикладі проведення даної експертизи як судово-медичної та судово-балістичної. Робиться акцент на нормативне врегулювання проблемних питань. Наводяться деякі приклади (пропозиції), які повинні бути відображені в майбутньому нормативному врегулюванні даного питання. Акцентовано увагу на спільну розробку експертами різних спеціальностей комплексних методик.

Ключові слова: комплексна експертиза, судово-балістична експертиза, судово-медична експертиза, експерт, класифікація.

Досить часто в практиці розслідування злочинів та подальшого розгляду кримінальних проваджень в суді виникає потреба у вирішенні ряду питань, на які один фахівець не може надати всі вичерпні відповіді, оскільки не володіє сповна всіма необхідними знаннями. В такому випадку виникає необхідність у проведенні комплексної експертизи – різновиду судової експертизи, особливістю якої є те, що вона має багаторівневий, широкопрофільний характер із залученням фахівців різних спеціальностей. Однак донині є багато важливих питань в рамках призначення, проведення та взаємодії суб'єктів виконання комплексної експертизи, які залишаються невирішеними, що призводить до виникнення певних труднощів в процесі їх проведенні.

У спеціальній літературі проблемі класифікації судових експертиз приділялось чимало уваги. Це питання досліджувалось О.Р. Шляховим [8], А.І. Вінбергом, Н.Т. Малаховською [9], О.Р. Шляховим [10] та іншими вченими. Автори пропонують широкий та багаторівневий підхід до постановки проблематики даного питання та шляхів її вирішення.

Комплексний підхід проведення експертиз дозволяє відобразити більш повну картину досліджуваного об'єкта/явища, ніж розрізнені предметні підходи, а це – основний показник ефективності наукового дослідження. До того ж, як показує судово-криміналістична практика, для вирішення завдань більш плідним виявляється використання комплексу методів і технічних засобів, завдяки чому формуються нові галузі наукового знання, що відкривають закономірності великої практичної значущості, створюються міжгалузеві наукові дисципліни. Учені та практики давно переконалися, що тільки при комплексному дослідженні реалізується стосовно одного й того самого об'єкта всебічність його вивчення [2, с. 6].

Головною метою цієї роботи є виокремлення кола проблемних питань, пов'язаних із призна-

ченням та проведенням комплексної експертизи в рамках кримінальних проваджень, та освітлення можливих шляхів вирішення даних проблем.

В даній роботі пропонується розгляд даного питання в рамках проведення комплексної медико-балістичної експертизи.

До структури класифікації судової експертизи можна віднести наступні компоненти [11, с. 191]:

- поняття та формування класу судових експертиз;
- класифікація за організаційно-процесуальною ознакою;
- класифікація за ступенем обов'язковості призначення судових експертиз;
- класифікація за характером галузі спеціальних (експертних) знань.

Якщо говорити про класифікацію судових експертиз за організаційно-процесуальною ознакою, то вони розподіляються на такі, що проводяться на підставі наукових положень однієї галузі знань, та такі, що потребують для вирішення поставлених питань використання наукових положень декількох галузей знань. Остання експертиза називається комплексною.

На сьогодні важливість проведення комплексних експертиз не викликає сумнівів, про те її статус у Кримінальному процесуальному кодексі України [7] окремо не визначений, що варто вважати серйозною прогалиною в чинному кримінальному процесуальному законодавстві. У ст. 101 КПК України передбачено можливість залучення кількох експертів. Водночас в кримінальному процесуальному законодавстві немає критеріїв розмежування видів експертиз за організаційно-процесуальною ознакою. На нашу думку, необхідність законодавчої регламентації цих видів експертиз є дуже важливою, оскільки комплексна експертиза має свою похідну від особливостей об'єктів дослідження, котрі потребують застосувати різні сфери знання, специфіку як за призначенням, так і за повноваженнями та відповідальністю експертів [12, с. 146].

На законодавчому рівні поняття «комплексна експертиза» найбільш вдало визначено в Цивільному процесуальному кодексі України (ст. 108, 112) [4], де процесуальною нормою встановлено, що комплексна експертиза проводиться не менше як двома експертами різних галузей знань або різних напрямів у межах однієї галузі знань. Також чітко визначення поняття «комплексна експертиза» наведено у відомчій «Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженій наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 8 січня 1998 р [6]. Крім цього, такий різновид судових експертиз не передбачений Законом України «Про судову експертизу» [5].

Отже, законодавець в кримінальному процесі взагалі не передбачає проведення такого різновиду експертизи як «комплексна», а положення ст. 101 КПК України більше стосуються комісійних експертиз, які виконуються експертами однієї спеціальності. При проведенні ж комплексної експертизи експерти не повинні надавати самостійні висновки, бо поставлене питання може бути вирішене лише шляхом інтеграції різних спеціальних знань і формулювання спільного висновку [1, с. 92].

Актуальними для розслідування злочинів по кримінальним справам пов'язаних з спричиненням тілесних ушкоджень різних ступенів тяжкості або заподіяння смерті людини є проведення комплексних судово-медичних та балістичних експертиз. Вони охоплюють коло питань, пов'язаних із встановленням механізму пострілу (напрямок і дальність пострілу, місцезнаходження особи, яка стріляла, і потерпілого та ін.) шляхом дослідження відповідних об'єктів судовими медиками (ушкодження на трупі) та експертами-балістами (пошкодження на одязі та інших об'єктах, дослідження зброї, боеприпасів, ситуаційних обставин пострілу тощо). В результаті комплексного підходу на основі інтеграції знань різноманітних галузей виявляється нова доказова інформація, котра може бути досліджена лише на основі цих знань.

Цей вид експертиз належить до складних і трудомістких, оскільки в їх проведенні беруть участь експерти, які працюють у різних відомствах – Міністерство внутрішніх справ і Міністерство охорони здоров'я України, та відповідно керуються різними нормативно-правовими актами. Також виникає неузгодженість в координації діяльності експертів зазначених міністерств, організацією їх взаємодії на різних етапах експертного дослідження тощо.

Питання проведення таких експертиз потребують всебічного їх вивчення, подальшого розвитку й удосконалення положень, що регламентують судово-експертну діяльність у різних установах дословно організації проведення комплексних досліджень та оформлення їх результатів [3, с. 227].

Також, наразі при проведенні комплексних медико-криміналістичних (в нашому випадку судово-медична та судово-балістична) експертиз, виникають труднощі у поставлених питаннях, які сформульовані ініціатором проведення дослідження, перед експертами:

1. «Чи міг гр. Петренко самостійно здійснити постріл з рушниці марки «*****», серійний номер: «*****» 12 калібру?».

2. «Де після пострілу може знаходитися заряд?».

3. «На якій відстані та у якому радіусі можуть бути фрагменти кісточок черепа?».

4. «Чи міг гр. Петренко в провести прицільний постріл?».

Дані питання не є вичерпними та на розсуд експертів є недостатньо коректними.

Наразі постає проблема щодо розмежування між експертами різних відомств питань, які ставить ініціатор проведення даної комплексної експертизи, а саме питань, які є суміжні між пізнаннями виконавців експертизи, та які не входять до їхньої компетенції, категоричність чи ймовірність форми висновку за тих чи інших умов. Також суміжно виникає ряд технічних питань: порядок направлення об'єктів в судово-експертні установи різних відомств і критерії відбору провідної з них; детальні правила організації роботи комісії експертів з різних судово-експертних установ; порядок нарахування загального строку проведення комплексної міжвідомчої експертизи; умови й порядок призначення (або вибору) провідного експерта в комісії експертів [12, с. 151]; які питання слід вирішувати виключно проведенням слідчого експерименту, а які виключно при проведенні експертизи.

На даний час спірні питання вирішуються на рівні внутрішнього переконання суб'єктів призначення експертизи та експертів обох відомств, що є суб'єктивною психологічною категорією – почуття особистої впевненості, яке хоча і ґрунтується на професійному досвіді з поєднанням чинного законодавства, однак потребує однозначного вирішення.

Враховуючи вище викладене виникає ряд питань, пов'язаних з організацією та проведенням комплексних медико-балістичних експертиз. Однією з важливих проблем є розробка загальної методики вирішення завдань комплексної експертизи, тобто вироблення загального алгоритму дій експертів різних спеціальностей в процесі кооперації їх спеціальних знань у формі комплексної експертизи. Поряд з цією проблемою існує й інша – виявлення й науковий аналіз «граничних» завдань судових експертиз. Це в свою чергу, буде сприяти вирішенню наступної проблеми комплексного дослідження в судовій експертизі, що полягає в спільній розробці експертами різних спеціальностей (у тому числі й різних відомств) комплексних методик вирішення найбільш актуальних завдань.

Список літератури:

1. Арешонков В.В. Проблеми призначення та проведення комплексних експертиз під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень / В.В. Арешонков // Юридична психологія, № 1, 2015 – С. 90-92.
2. Майлис Н.П. Об актуальности использования комплекса знаний в различных направлениях судебной экспертизы / Н.П. Майлис // Эксперт-криминалист. – 2008. – № 4. – С. 5-7.

3. Комплексна експертиза Лозовий А.І., Деркача Л.М., М'ясоєдов В.В., Ольховський В.О., 2015. – С. 398.
4. Цивільний процесуальний кодекс України. 2004. (Редакція від 10.06.2018, підстава 2205-19, Інтернет ресурс режим доступу: zakon.rada.gov.ua).
5. Закон України «Про судову експертизу». 1994. (Редакція від 20.01.2018, підстава 2249-19, Інтернет ресурс режим доступу: zakon.rada.gov.ua).
6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз. Затверджено наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. 2012. (Редакція від 05.08.2018, підстава 2509-19, Інтернет ресурс режим доступу: zakon.rada.gov.ua).
8. Шляхов А.Р. Классификация судебных экспертиз: Учебное пособие / А.Р. Шляхов. – Волгоград: НИ и РИО ВСШ МВД СССР, 1980. – 78 с.
9. Винберг А.И. Судебная экспертология (Общетеоретические и методологические проблемы судебных экспертиз). Учебное пособие / А.И. Винберг, Н.Т. Малаховская / Отв. ред. Б.А. Викторов. – Волгоград: ССШ МВД СССР, – 1979. – С. 120-125.
10. Россинская Е.Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е.Р. Россинская. – М.: Норма, 2005. – 656 с.
11. Сорокотягина Д.А. Судебная экспертиза: Учебное пособие / Д.А. Сорокотягина, И.Н. Сорокотягин. – Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 336 с.
12. Гора І.В. Комплексна судова експертиза в аспекті дослідження міжгалузевого інституту судових експертиз в судочинстві України / І.В. Гора // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 11 число 3(31). – С. 145-153.

Левченко А.С.

Полтавський науково-дослідницький експертно-криміналістический центр
Міністерства внутрішніх дел України

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ НАЗНАЧЕНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ КОМПЛЕКСНОЙ МЕДИКО-БАЛЛИСТИЧЕСКОЙ ЭКСПЕРТИЗЫ

Аннотация

В данной статье рассматривается проблематика назначения и проведения комплексной экспертизы. Автор рассматривает данный вопрос на примере проведения данной экспертизы как судебно-медицинской и судебно-баллистической. Делается акцент на нормативное урегулирование проблемных вопросов. Наводятся некоторые примеры (предложения), которые должны быть отображены в будущем нормативном урегулировании данного вопроса. Акцентировано внимание на общую разработку экспертами разных специальностей комплексных методик.

Ключевые слова: комплексная экспертиза, судебно-баллистическая экспертиза, судебно-медицинская экспертиза, эксперт, классификация.

Levchenko A.S.

Poltav Scientific Research Institute of forensic
Criminalistics Center of Ministry of Internal Affairs of Ukraine

TOPICAL QUESTIONS OF ASSIGNATION AND PERFORMANCE OF COMPREHENSIVE BALLISTIC EXPERTISE

Summary

The article deals with problems of assignation and performance of comprehensive expertise. The author considers performance of such kind expertise as medico-legal and ballistic. The focus is on the normative regulation of problematic issues. Some examples (proposals) that are to be displayed in the future regulatory settlement of this issue are given. Attention is focused on the general development by experts of different specialties of complex methods.

Keywords: comprehensive expertise, ballistic expertise, medico-legal expertise, expert, classification.